
РОЗДІЛ III

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.9.072

Ксенія Андросович,
ORCID ID 0000-0002-4121-270X
м. Київ
Роман Бідненко,
ORCID ID 0000-0002-2661-0232
м. Кропивницький

АНАЛІЗ РОЗВИВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ В ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ ДЛЯ СПРИЯННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Анотація.

На основі результатів діагностики за комплексом тестів було визначено проблемні фактори розвитку обдарованої особистості. Автори пропонують способи розв'язання виявлених труднощів через залучення особистості до певного виду діяльності: участь у навчально-виховних та соціальних проектах і квестах; допомога вчителю з організаційних питань (відповідальність), науково-методичне забезпечення педагогічного складу закладів освіти з питань розвитку особистості та її соціалізації.

Ключові слова: *розвивальна програма; тренінг; виховний захід; Інтернет-мережа; соціалізація.*

У Інтернет-мережі існує безліч програм, проєктів, факультативних курсів, тренінгів, виховних заходів для розвитку учнівської молоді. Насамперед проблема розвитку особистості є важливою для закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Ефективність педагогічної діяльності визначається продуктивністю виховання та освіти, тому учитель й учні (як суб'єкти педагогічної та освітньої діяльності) пов'язані єдністю. Необхідно зазначити, що суб'єктність учителя впливає на розвиток особистості учня. Не заперечуючи важливості методичної компетентності та ерудованості вчителя, необхідно зауважити, що лише його готовність до саморозвитку, творчості, ставлення до себе як до діяча, який усвідомлює власну відповідальність за місію, що виконує перед учнями, собою та суспільством, створює основу для ефективної педагогічної діяльності.

Про творчість та активність вчителя Л. Виготський писав, що «...на долю вчителя в процесі виховання випадає також активна роль – ліпити, кроїти, батувати й різати елементи середовища, сполучати їх різним чином: так, щоб вони виконували те завдання, що потребує

вчитель» [3, с. 316]. Отже, освітній процес має тристоронню активну позицію: 1) активний учень, 2) активний учитель, 3) активне середовище. Сучасне середовище спілкування обдарованих учнів дедалі більше переходить у мережу Інтернет. Воно постає привабливим для осіб підліткового та раннього юнацького віку, коли вони шукають нових друзів і субкультури, намагаючись знайти почуття приналежності до певної групи. З урахуванням того, що сучасне суспільство повсякденно використовує мережу Інтернет, ми вважаємо що й психолого-педагогічний супровід обдарованих учнів та взаємодія потребують виходу за межі кабінетної системи у віртуальне середовище [5].

У сучасних дослідженнях Інтернет визначають як інститут соціалізації. Так, науковці (В. Камишин, Л. Ткаченко, К. Андросович) виділяють негативні та позитивні фактори впливу Інтернету на соціалізацію обдарованої молоді. Серед негативних проявів Інтернет-соціалізації автором виокремлено: порушення психофункціонального стану користувачів, незахищеність особистої інформації; неадекватне сприйняття ситуації через недостовірність і неструктуроване нагромадження інформації; онлайн-насилля, порнографія, наркоманія, тютюнопаління негативні прояви тощо, що зумовлено відкритим доступом до негативної інформації; відхід від реального життя; неможливість налагодити контакти з реальними людьми, обмеження традиційних видів діяльності (спілкування, ігри, освіта); фінансові витрати; поширення ідей тероризму та інших антисуспільних рухів; освітні проблеми через розбіжність мережевих і реальних суспільних норм та цінностей тощо. З огляду на це, авторами розроблено модель профілактики деструктивних проявів Інтернет-соціалізації, у якій обґрунтовано ризики поведінки в Інтернеті та механізми попередження негативних впливів на розвиток особистості [2, с. 85–87]. До *позитивних* факторів впливу Інтернету на соціалізацію обдарованої молоді належать: саморозвиток, можливості використання в освітньому процесі, самовираження, розширення кола спілкування, проведення дозвілля [1; 5; 6].

Науковцями з'ясовано, що проблема Інтернет соціалізації більш гостро постає в підлітковому та юнацькому віці, коли відбувається активне формування пізнавальних процесів, становлення особистості та її ціннісних орієнтацій. Встановлено, що особливій уваги потребують обдаровані діти, які належать до групи ризику негативного впливу Інтернету, на процес їхньої соціалізації, що зумовлено пізнавальними, емоційно-вольовими та особистісними характеристиками, сферою потреб, особливостями спілкування та діяльності [1, с. 212]. На основі результатів діагностики за пропонованим комплексом тестів у Інтернет-мережі [4], було визначено проблемні фактори розвитку обдарованої особистості [7]. Ми пропонуємо шляхи розв'язання виявлених труднощів через залучення особистості до певного виду діяльності в освітньому закладі. Сприяння активності учнівської молоді можливе за умови: залучення останніх до різних освітніх та соціальних проектів, участь у квестах; допомоги вчителю з організаційних питань (відповідальність), науково-методичне забезпечення педагогічного колективу закладів освіти з питань розвитку особистості та її соціалізації.

Якісний аналіз наявних в Інтернет-мережі програм, проектів, факультативних курсів, тренінгів, виховних заходів для розвитку учнівської молоді дав нам змогу виокремити їх за напрямом саме соціального розвитку учнів, їх соціалізації та представити у вигляді таблиці (*табл. 1*).

Таблиця 1

Перелік програм, факультативних курсів, тренінгів, виховних заходів тощо

№	Назва	На який вік орієнтована	Мета	Завдання	К-сть занять	Автор
1	2	3	4	5	6	7
Напрямок «Розвиток самооцінювання особистості»						
1.	Виховна година: Особистісне самооцінювання	підлітковий вік	Розвиток самооцінювання особистості	- Ознайомити учнів з поняттям «самооцінювання»; - показати як формується самооцінювання і, як впливає на поведінку людини	1 год	http://kuchka.info/osobyysti.sna-samoostinka.html
Напрямок «Розвиток комунікативних і організаційних схильностей особистості»						
2.	Цікаве спілкування (факультативний курс)	підлітки	Сприяття попередженню та усуненню викривлень емоційного реагування та стереотипів поведінки, реконструкція повноцінних контактів дитини з оточуючими	- Розвинути пізнавальні здібності учнів; - розвинути психологічну культуру та компетентності; - формувати навички рефлексії та самовдосконалення; - сприяти оволодінню навичками конструктивного спілкування; - формувати позитивне мислення; - сприяти оволодінню навичками емоційної саморегуляції; - розвивати важливі життєві навички	10 занять по 45–90 хв	Бура Л. В. Цікаве спілкування: факультативний курс для учнів початкових класів [Електронний ресурс] / Л. В. Бура. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/educati-on/59/1371027087/1371027458/ . – Назва з екрана.
Напрямок «Розвиток соціальної активності учнів»						
3.	Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому об'єднанні (монографія)	науковці, аспіранти і студенти педагогічних ЗВО, вчителі та координатори дитячих громадських об'єднань, які провадять безпосередньо соціально-педагогічну діяльність з дітьми та молоддю	Сприяття розвитку в науково-педагогічних працівників готовності до формування соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях	- Розкрити теоретичні засади, принципи, соціально педагогічні умови, на основі яких побудовано модель формування соціальної ініціативності; - обґрунтувати змістовно-технологічне забезпечення процесу формування соціальної ініціативності підлітків; - охарактеризувати досвід діяльності дитячих об'єднань різного спрямування у формуванні соціальної ініціативності підлітків та реалізації дитячих соціальних ініціатив		Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому об'єднанні [Електронний ресурс] : монографія / Т. К. Окушко, Ж. В. Петрович, Н. В. Чиренко, Н. О. Шпиг, О. В. Касьянова, Л. М. Сокол, О. В. Пашенко, О. В. Долгова, В. Ю. Белан ; наук. ред. Т. К. Окушко. – Харків : Друкарня Мандр, 2015. – 318 с. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/9866/1/формування%20соціальної%20ініціативності%20підлітків%20у%20дитячому%20об'єднанні.pdf . – Назва з екрана.
Напрямок «Розвиток креативності особистості»						
4.	Тренінг «Шлях до творчості»	учні старшого шкільного віку	Розвиток креативності особистості	- Сформувати в учасників тренінгу уявлення про креативність, її роль у житті людини, шляхи формування і розвитку;	40 хв	osvita.ua/doc/files/news/400/40033/Trening.doc

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
				<ul style="list-style-type: none"> - допомогти кожному учаснику усвідомити креативність у собі та необхідність розвитку; - усвідомити перешкоди прояву креативності і шляхи подолань 		
Напрям «Формування в особистості загальнолюдських цінностей»						
5.	Виховна година: «Доброта і милосердя у твоєму житті»	підлітковий та старший шкільний вік	Формування в особистості моральних якостей	<ul style="list-style-type: none"> - Ознайомити учнів із поняттями і законами доброти, честі, справедливості; - сформувати в учнів найвищі людські цінності: ввічливість, милосердя, людську гідність, чуйність, любові і поваги до ближнього; - виховувати бажання духовно вдосконалюватися; розвивати творчу уяву, мислення, пізнавальний інтерес 	1 год	https://osvita.ua/doc/files/news/347/34702/Dobrota.doc
6.	Виховна година «Здоровий спосіб життя» (правила та рекомендації)	підлітковий та старший шкільний вік	Формування в особистості цінностей до власного здоров'я	<i>Освітня</i> – ознайомити учнів з основними поняттями здорового способу життя; <i>виховна</i> – сприяти вихованню почуття відповідальності за власне здоров'я та розуміння важливості здорового способу життя	1 год	https://osvita.ua/doc/files/news/347/34702/Dobrota.doc
7.	Виховання культури гідності дітей та учнівської молоді в позаурочній діяльності ЗЗСО (метод. посіб.)	спеціалісти різних галузей науки і практики: учителі, психологи, студенти, батьки, науковці	Сприяти розвитку готовності вчителів до формування в юнаків і дівчат традиційної системи цінностей функціонування і розвитку сім'ї	Сприяти розвитку готовності вчителів до формування в юнаків і дівчат традиційної системи цінностей функціонування і розвитку сім'ї	70 год	Виховання культури гідності дітей та учнівської молоді в позаурочній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] : метод. посіб. / за заг. ред. К.І. Чорної. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 260 с. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/88251/2453_Chorna.pdf . – Назва з екрана.
8.	Формування духовно-моральних цінностей (факультативний курс для учнів 5–6 класів)	педагоги, майстри виробничого навчання, вихователі системи ПТО	Формувати особистість, здатної виховувати й розвивати себе, самовдосконалюватись	<ul style="list-style-type: none"> - Сформувати потребу в самовихованні; - ознайомити з практичними прийомами та методами духовно-морального зростання та вдосконалення; - розвивати комунікативні здібності та навички спілкування; - навчити підлітків прийнятних способів зняття фізичного і психологічного напруження 	35 год, 6 кл.	Черноусова Л. І. Формування духовно-моральних цінностей: факультативний курс для учнів 5–6 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/1371027087/1371027458/ . – Назва з екрана.

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
9.	Тиждень здорового способу життя (посібник)	педагогічний колектив ЗЗСО	Розвиток готовності вчителів до діяльності з формування здорового способу життя в учнів	Розкрити теоретичний матеріал щодо проведення цікавих освітніх заходів протягом Тижня здоров'я в гімназії		Тиждень здорового способу життя: (посібник) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shkola.ostriv.in.ua/special/get_file/code-74E4C5532DDDF . – Назва з екрана.
10.	Психологічний розвиток особистості молодшого підліткового віку (факультативний курс)	учні 7 кл.	Сприяє розвитку та саморозвитку особистості п'ятикласників, створити умови для розкриття їх творчого потенціалу та набуття важливих життєвих навичок	<p>Напрямок «Формування в учнів уявлень про власну особистість»</p> <ul style="list-style-type: none"> - Розвинути позитивне самосприйняття в учнів; - розвинути: емпатію; - емоційну виразність; концентрацію уваги; навички візуалізації; сюжетну уяву; рефлексію; - сформувати навички емоційної саморегуляції 	35 занять (1 год кожне)	Заворотнюк А. В. Психологічний розвиток особистості молодшого підліткового віку: факультативний курс для учнів 5-х класів, додатковий матеріал до програми «Щоденник розвитку особистості» [Електронний ресурс] / А. В. Заворотнюк. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/1371027087/1371027458/ . – Назва з екрана.
11.	Побудова кар'єри (навч.-метод. посіб.)	учителі-предметники, класні керівники, шкільні психологи і соціальні педагоги	Формування готовності педагогічних працівників до формування компетентності старшокласника у виборі професії та успішної реалізації в майбутньому професійної кар'єри	Програмою «Побудова кар'єри» розділів і тем, зокрема: <ul style="list-style-type: none"> - зміст діяльності; - форми трудової діяльності (розумова, фізична, автоматична, механічна, проста і складна тощо); - умови діяльності (зміст, кваліфікація, матеріальне оснащення, санітарні норми, робоче обладнання тощо); - сфери професійної діяльності людини (виробнича, громадська, бізнес, сфера обслуговування, освіта тощо) 		Побудова кар'єри: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / [О. В. Мельник, О. Л. Морін, Л. А. Гуцан, І. І. Ткачук, О. М. Пархоменко, З. В. Охріменко, Т. С. Попова, М. В. Лузан; за ред. О. В. Мельника]. – Кіровоград: Імекс-ЛІТД, 2014. – 172 с. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/7611/1/2455_Melnik.pdf . – Назва з екрана.
12.	Людина і світ професій (навч.-метод. посіб.)	учні 8–9 класів	Формування компетентності учнів основної школи у виборі напряму профільного навчання у старшій школі й реалізацію в майбутньому професійної кар'єри	Розкрити основні теоретичні положення, якими мають оволодіти учні 8–9-х класів у процесі вивчення заданих програмою «Людина і світ професій» (9, 17 і 35 год) розділів і тем		Людина і світ професій: навч.-метод. посіб. [для 8–9-х класів] [Електронний ресурс] / [О. В. Мельник, О. Л. Морін, Л. А. Гуцан, С. М. Дятленко та ін.; за ред. О. Л. Мельника]. – Івано-Франківськ: НАІР, 2015. – 160 с. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/9907/1/LSP_posibnik.pdf . – Назва з екрана.

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
13.	Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика (наук.-метод. посіб. для вчителів)	учителі	Розвинути готовність вчителів до профорієнтаційної діяльності з учнівською молоддю	- Ознайомити з результатами експериментальних досліджень у галузі теорії та методики трудового виховання та професійної орієнтації учнівської молоді; - розкрити проблеми професійного самовизначення особистості в умовах розгортання ринкових процесів; - обґрунтувати зміст та психолого-педагогічні засоби		Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: науково-методичний посібник [для вчителів] класів [Електронний ресурс] / за ред. О. В. Мельника. – Київ: Четверта хвиля, 2009. – Вип. 1. – 230 с. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/7712/1/2.pdf . – Назва з екрана.
14.	Обираю професію. (спекурс для учнів 8–10 класів)	учні 8–10 класів	Сприяти професійному самовизначенні учнів	- Розкрити зміст таких понять і категорій: «професійна орієнтація», «соціалізація», «адаптація», «освітній процес», «зміст і якість освіти», «професійне самовизначення», «допрофесійна і професійна підготовка», «розвиток», «формування», «саморозвиток», «самоорганізація», «самовдосконалення» тощо	35 год	Лемак М. В., Петрище В. Ю. «Обираю професію» спецкурс для учнів 8–10 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/1371027087/1371027458/ . – Назва з екрана.

Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, ми вважаємо, що поданий аналіз існуючих розвивальних заходів буде корисним для вчителів і психологів освітніх установ у професійній діяльності з метою сприяння соціалізації обдарованої молоді з використанням сучасних Інтернет-технологій.

Використані літературні джерела

1. Андросович К. А. Дослідження впливу соціальних мереж на соціалізацію обдарованих учнів / К. А. Андросович // Інноваційні наукові дослідження в сфері педагогічних та психологічних наук : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4–5 травня 2018 р.). – Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. – С. 210–213.
2. Андросович К. А. Організація безпечного Інтернет-середовища для обдарованої молоді / К. А. Андросович // Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання : тези доповідей на Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 листопада 2017 р.). – Одеса : ОДУВС, 2017. – 204 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
4. Тестотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://testoteka.iod.gov.ua>. – Назва з екрана.
5. Психолого-педагогічний супровід соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі : метод. посіб. / В. В. Камишин, Л. І. Ткаченко, К. А. Андросович, І. В. Бургун. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2017. – 108 с.
6. Ткаченко Л. І. Соціалізація старшокласників та інформаційні технології: філософський дискурс / Л. І. Ткаченко // Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – вищий навчальний заклад : III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 квітня 2017 р.). – Київ : Вид-во НАУ, 2017. – С. 234–241.
7. Androsovych K. Psycho-pedagogical support of gifted students in the Internet-environment [Electronic resource] / K. Androsovych // ICT and learning tools in primary and secondary education. – 2017. – Vol. 59. – No. 3. – P. 1–12. – URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1536>. – Title from the screen.

References

1. Androsovych, K. A. (2018). Doslidzhennia vplyvu sotsialnykh merezh na sotsializatsiiu obdarovanykh uchniv [Research of the influence of social networks on the socialization of gifted students]. *Innovatsiini naukovi doslidzhennia v sferi pedahohichnykh ta psykholohichnykh nauk - Innovative scientific research in the field of pedagogical and psychological sciences*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Androsovych, K. A. (2017). Orhanizatsiia bezpechnoho Internet-seredovishcha dlia obdarovanoi molodi [Organization of a Safe Internet Environment for Gifted Youth]. *Kiberbezpeka v Ukraini: pravovi ta orhanizatsiini pytannia - Cyber Security in Ukraine: Legal and Organizational Issues*. Odesa [in Ukrainian].
3. Vyhotskyi, L. S. (1996). *Pedahohycheskaia psykholohiya [Pedagogical Psychology]*. Moscow [in Ukrainian].
4. Testoteka [Testosterone]. Retrieved from: <http://testoteka.iod.gov.ua>. [in Ukrainian].
5. Kamyshyn, V. V., Tkachenko, L. I., Androsovych, K. A., & Burhun, I. V. (2017). *Psykholoho-pedahohichniy suprovid sotsializatsii obdarovanykh starshoklasnykiv v Internet-seredovishchi*

[Psychological and pedagogical support for the socialization of gifted high school students in the Internet environment]. Kyiv [in Ukrainian].

6. Tkachenko, L. I. (2017). Sotsializatsiia starshoklasnykiv ta informatsiini tekhnolohii: filosofskyi dyskurs [Socialization of senior pupils and information technologies: philosophical discourse]. *Aktualni problemy v systemi osvity: zahalnoosvitnii navchalnyi zaklad – vyshchyi navchalnyi zaklad - current problems in the system of education: general educational institution - higher educational institution*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Androsovykh, K. (2017). *Psycho-pedagogical support of gifted students in the Internet-environment. ICT and learning tools in primary and secondary education*. 3, 1-12. Retrieved from: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1536>.

Androsovykh K., Bidnenko R. Analysis of Developing Activities in the Internet Network to Contribute to the Socialization of Gifted Students.

Summary.

On the basis of diagnostic results, a set of tests identified the problematic factors in the development of a gifted person. The authors propose solutions to the problems identified by involving the individual in a particular type of activity: participation in educational and social projects, in quests; assistance to the teacher on organizational issues (responsibility), scientific and methodological support of the teaching staff of educational institutions on issues of personal development and its socialization.

There are many programs, projects, optional courses, trainings, educational measures for the development of student youth on the Internet. First of all, the problem of personality development is important for institutions of general secondary education. The effectiveness of teaching activities is determined by the productivity of teaching and education, which is why teachers and students as subjects of pedagogical and educational activity are united. In addition, it should be noted that the subject matter of the teacher affects the development of the student's personality. Without denying the importance of the teacher's methodological competence and erudition, it is necessary to note that only his readiness for self-development, creativity, and attitude toward himself as an individual who realizes his own responsibility for the mission performed by his students, himself, society, creates the basis for effective pedagogical activity.

Qualitative analysis of available online programs, projects, optional courses, trainings, educational measures for the development of students' youth allowed us to distinguish them according to the social development of students, their socialization.

Key words: *developmental program; training; educational event; Internet network; socialization.*

Андросович К., Бидненко Р. Анализ развивающих мероприятий в Интернет-сети для содействия социализации одаренных учащихся.

Аннотация.

На основе результатов диагностики по комплексу тестов были определены проблемные факторы развития одаренной личности. Авторы предлагают пути решения выявленных проблем путем привлечения личности к определенному виду деятельности: участие в учебно-воспитательных и социальных проектах и квестах; помощь учителю по организационным вопросам (ответственность),

научно-методическое обеспечение педагогического состава учебных заведений по вопросам развития личности и ее социализации.

Ключевые слова: развивающая программа; тренинг; воспитательное мероприятие; Интернет-сеть; социализация.

Стаття надійшла до редакції 30 жовтня 2018 року

УДК 159.922

Альона Малиношевська,
ORCID ID 0000-0003-0472-1940

Тетяна Тригуб,
ORCID ID 0000-0002-7026-3151

м. Київ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ПРАКТИЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

Анотація.

У статті висвітлено головні науково-теоретичні концепції практичного інтелекту, що розглянуто в наукових працях відомих зарубіжних дослідників. Проаналізовано особливості, структурні компоненти, моделі та конструкти практичного інтелекту.

Ключові слова: практичний інтелект; здібності; дизайн; обдарованість; метакомпонент; компетентності; інтуїція; мудрість; тести.

Освіта та виховання на сучасному етапі є основою добробуту як суспільства в цілому, так і кожної людини зокрема. Однак світовий освітній процес зіткнувся з протиріччям, що стосується проблеми часу. Виховання й освіта, що розглядалися раніше як елементарна передача знань і вмінь від попередніх поколінь наступним, виявилися нездатними задовольнити потреби сучасності та не були зорієнтованими на майбутнє. Насамперед це пов'язано з тим, що їхня роль має полягати не стільки в передачі знань і соціального досвіду, а в підготовці людини до практичного конструктивного розв'язання соціальних і виробничих проблем у майбутньому, подолання криз і виходу з критичних ситуацій за допомогою використання не застарілих фактичних знань, а випереджальних й досить часто нетрадиційних дій. Отже, освітній процес у контексті сучасних умов модернізації освіти має бути спрямованим на підготовку не лише високопрофесійного фахівця, а й людини, яка здатна в різних життєвих ситуаціях, прийняти більш доцільне рішення. Таким чином, актуальним для сучасної освіти є формування не просто широко обізнаного випускника, а людини з високо розвиненим практичним інтелектом.